

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR STIMULATING THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE TERRITORIAL COMMUNITY

УДК 332.156(477):336.027

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct49-38>**Черничко С.Ф.**к.е.н., доцент, доцент кафедри
товарознавства та комерційної діяльності
Ужгородський торговельно-економічний
інститутКиївського національного
торговельно-економічного університету**Герц М.М.**

магістр

Мукачівський державний університет

Шлапак М.О.

аспірант

Мукачівський державний університет

Chernycho Stanislav

Uzhhorod Institute

of Trade and Economics of

Kyiv National University of

Trade and Economics

Herts Myroslav

Mukachevo State University

Shlapak Mykola

Mukachevo State University

У статті розглянуто проблеми та напрями стимулювання соціально-економічного розвитку територіальної громади. Визначено, що одним із найбільш вагомих чинників соціально-економічного розвитку територіальної громади є обсяг фінансових ресурсів, які вона має можливість використовувати для потреб розвитку. Проаналізовано вплив процесу децентралізації на обсяги власних та залучених фінансових ресурсів територіальних громад. Зроблено висновок, що перегляд якісних та кількісних характеристик фінансових інструментів, які застосовуються на рівні територіальної громади, – це важливий інструмент стимулювання її розвитку. Збільшення обсягів фінансових ресурсів, яка залишається на рівні громади, зміна їхньої структури забезпечують можливість побудови більш якісної моделі фінансування пріоритетних галузей та сфер економічної діяльності території, покращення рівня місцевої інфраструктури, вирішення значного блоку соціальних проблем.

Ключові слова: територіальна громада, ОТГ, соціально-економічний розвиток, власні фінансові ресурси, державна фінансова підтримка.

В статті обосновані проблеми і напрямлення стимулювання соціально-еконо-

мічного розвитку територіальної громади. Определено, что одним из наиболее весомых факторов социально-экономического развития территориальной общины является объем финансовых ресурсов, которые она имеет возможность использовать для нужд развития. Проанализировано влияние процесса децентрализации на объемы собственных и привлеченных финансовых ресурсов территориальных общин. Сделан вывод, что пересмотр качественных и количественных характеристик финансовых инструментов, которые применяются на уровне территориальной общины, – это важный инструмент стимулирования ее развития. Увеличение объемов финансовых ресурсов, которые остаются на уровне общины, изменение их структуры обеспечивают переход к более качественной модели финансирования приоритетных отраслей и сфер экономической деятельности на территории, улучшение уровня местной инфраструктуры, решение значительного блока социальных проблем.

Ключевые слова: территориальная община, ОТГ, социально-экономическое развитие, собственные финансовые ресурсы, государственная финансовая поддержка.

In recent years, decentralization has been identified as one of the most important issues in the socio-economic development of territorial communities. The article considers the problems and directions for stimulating the socio-economic development of the territorial community. The purpose of the article is to study the impact of financial instruments on the quantitative and qualitative characteristics of socio-economic development of territorial communities. It is determined that one of the most important factors of socio-economic development of the territorial community is the possible amount of financial resources to use for development needs. It is emphasized that the main purpose of the process of decentralization of management activities in Ukraine has declared to increase the volume of financial resources from revenue sources, their accumulation and the ability of communities to decide on their further use. Reforming the territorial structure, increasing the efficiency of local self-government and ensuring its progressive socio-economic development of the respective territories should be accompanied by an increase in own and borrowed financial resources. It is substantiated that due to changes in the Tax and Budget Codes from January 1, 2015, there has been an increase in local budget revenues in recent years. In addition, due to state financial support, the financial capacity of territorial communities to fulfill the powers delegated by the state to finance the development of the social sphere (education, medicine, sports), infrastructure development of the territorial community and other socio-economic needs, has been expanded. It is concluded that the revision of qualitative and quantitative characteristics of financial instruments used at the level of the territorial community is an important tool to stimulate its development. Increasing the amount of financial resources that remain at the community level, changing their structure provide an opportunity to build a better model of financing priority sectors and areas of economic activity of the territory, improving the level of local infrastructure, solving a significant number of social problems.

Key words: territorial community, ATC, socio-economic development, own financial resources, state financial support.

Постановка проблеми. Протягом останніх років питання децентралізації визначається як одне з найбільш вагомих у проблематиці соціально-економічного розвитку територіальних громад. Проблеми стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад в умовах, коли частина фінансових ресурсів і повноважень делегується органами центральної влади на рівень регіонального та місцевого самоврядування, потребує поглибленого наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню впливу фінансових інструментів на соціально-економічний розвиток територіальних громад присвячено роботи вітчизняних учених, таких як Н. Вишнеvsька, Г. Возняк, Б. Данилишин, В. Кравців, М. Мельник, І. Сторонянська, М. Хвесик та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є дослідження впливу фінансових інструментів на кількісні та якісні характеристики соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Вклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний розвиток територіальної громади доцільно розглядати як складний та багатоаспектний процес довгострокового покращення соціально-економічних параметрів розвитку соціально-економічної системи певної території, що відбувається на фоні розв'язання найбільш складних соціально-економічних проблем.

До найбільш значущих проблем забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад України належать:

– невідповідність існуючої системи адміністративно-територіального управління сучасним вимогам економічного господарювання;

– нерівномірність та незбалансованість соціально-економічного розвитку на рівні регіонів та країни загалом;

– постійний дефіцит фінансових ресурсів та хронічне недофінансування важливих напрямів соціально-економічного розвитку територіальних громад;

– зношеність логістичної та соціальної інфраструктури;

– недосконалість інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Як стверджував Джордж Едвард (Тед) Треллер, стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів повинно визначатися як процес, що впливає на ріст та перебудову економіки територіальної громади та приводить до таких бажаних вигод, як створення нових робочих місць, сприяння створенню нових підприємств, зміцненню чи розширенню наявних підприємств, запровадженню нових підприємницьких можливостей для жінок та покращенню якості життя населення територіальної громади загалом [1].

Стимулювання соціально-економічного розвитку територіальної громади – це процес, за допомогою якого партнери з державного, ділового та неурядового секторів працюють колективно для створення кращих умов для економічного зростання та створення зайнятості [1]. Метою стимулювання є «покращення якості життя й економічного потенціалу конкретної громади». Такі дії можуть бути спрямовані на розвиток бізнесу, допомогу виробничим компаніям чи сприяння розвитку трудових ресурсів [2].

Отже, соціально-економічний розвиток територіальної громади спрямований на [3; 8]:

– створення привабливого інвестиційного клімату та сприятливого середовища для бізнесу, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності господарських одиниць регіону, збереження робочих місць та вдосконалення структури доходів суб'єктів економічної діяльності;

– узгодження інтересів державних і регіональних управлінських та регіональних бізнесових структур;

– партнерство між основними приватними структурами та громадянським суспільством, спрямоване на проектування та реалізацію спільного розвитку територіальної громади;

– покращення кількісних та якісних характеристик життя населення територіальної громади, зменшення бідності, нерівності та соціальної ізоляції.

Соціально-економічний розвиток територіальної громади – це не лише економічне зростання, яким би важливим воно не було. Він повинен бути всеохоплюючим, забезпечувати підтримку та можливості для розвитку важливих соціальних груп населення громади: жінок, молоді, корінного населення, етнічних груп, меншин та людей з обмеженими можливостями. Соціально-економічний розвиток також пови-

нен бути екологічно стійким, забезпечити можливості наступних поколінь жити в гідних умовах.

Серед пріоритетних напрямів розвитку територіальних громад можна виділити розвиток інфраструктури, досліджень та інновацій, покращення людського потенціалу, надання інвестиційних, технічних та фінансових послуг новим та діючим підприємствам тощо.

Важливим чинником розвитку територіальних громад в Україні є розпочата реформа децентралізації. Дослідження нормативно-правових документів [4–6] засвідчує зацікавленість державної влади розвитком процесу децентралізації та зорієнтованість на передачу «значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей» [7].

В Україні процес децентралізації розпочато в 2014 році, він дав змогу сформувати, відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування, такий важливий інститут місцевого самоврядування, як об'єднані територіальні громади (ОТГ). За 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад [8].

Одним із найбільш вагомих чинників соціально-економічного розвитку територіальної громади є обсяг фінансових ресурсів, які вона має можливість використовувати для потреб розвитку. Основною метою здійснення процесу децентралізації управлінської діяльності в Україні було задекларовано саме збільшення обсягів надходжень фінансових ресурсів від дохідних джерел, їх акумулювання та можливість самостійного вирішення громадами напрямів їх подальшого використання.

Джерелами фінансових ресурсів на рівні територіальних громад є фінансові ресурси загальнодержавних та місцевих органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фізичних осіб, неурядових осіб, іноземних держав і міжнародних організацій. Традиційно більшість фінансових ресурсів формується із внутрішніх джерел. Проте останнім часом топ-менеджмент на рівні територіальних громад усвідомлює, що вирішення всіх питань без залучення додаткових фінансових ресурсів неможливо, особливо для здійснення інноваційної та інвестиційної діяльності. Дедалі більше територіальних громад виходять на ринки запозичень, залучають інвестиції та інші ресурси ззовні.

Реформування територіального устрою, підвищення ефективності місцевого самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку відповідних територій повинно супроводжуватися збільшенням обсягів власних та залучених фінансових ресурсів. Саме на це спрямовано зміни до Податкового та Бюджетного кодексів, запроваджені з 1 січня 2015 року. До дохідної частини місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад зараховується 60% податку на доходи фізичних

осіб. Окрім того, на місцях повністю залишаються надходження від податків: єдиного, на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності та податку на майно (нерухомість, земля, транспорт) [11].

Це привело до зростання власних доходів місцевих бюджетів з 2014 по 2019 рік на 200 млрд грн. (з 68,6 млрд грн. до 267 млрд грн.) (рис. 1).

Позитивну динаміку власних доходів місцевих бюджетів протягом останніх років засвідчує і зростання доходів загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця (табл. 1).

Зростання відбулося за рахунок як податку на доходи фізичних осіб (більш ніж у 2 рази протягом 2016–2019 рр.), так і місцевих податків та зборів (у 1,9 рази протягом 2016–2019 рр.). Із зазначеного можна зробити висновки, що об'єднання територіальних громад позитивно впливає на їхній соціально-економічний розвиток, стимулює економічну діяльність підприємців – фізичних осіб та інших суб'єктів економічної діяльності, які розташовані на території громади.

Окрім власних фінансових ресурсів, ОТГ мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. За рахунок державної фінансової підтримки розширюються фінансові можливості ОТГ для виконання

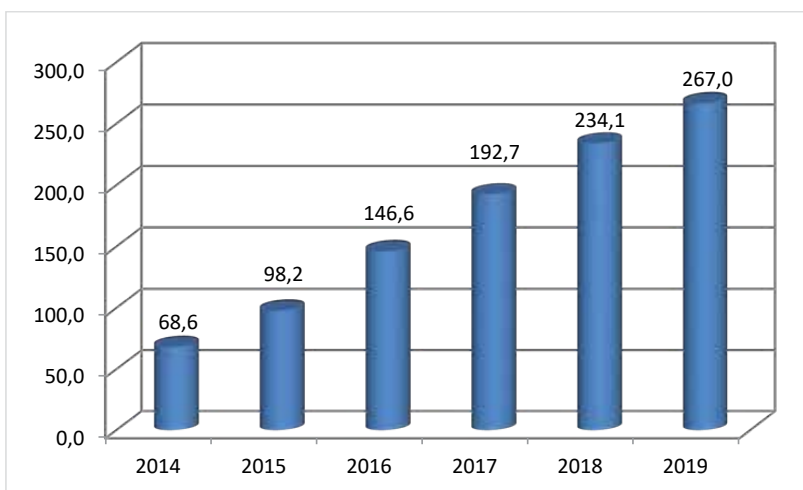

Рис. 1. Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів, млрд грн. [11]

Таблиця 1
Доходи загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця, грн.

Рік	Власні доходи на 1 мешканця	ПДФО на 1 мешканця	Місцеві податки та збори на 1 мешканця
2016	3385,5	1786,5	1006,7
2017	4488,5	2524,9	1265,2
2018	5481,2	3169,2	1470,9
2019	6763,6	3987,2	1864,2

Джерело: [11]

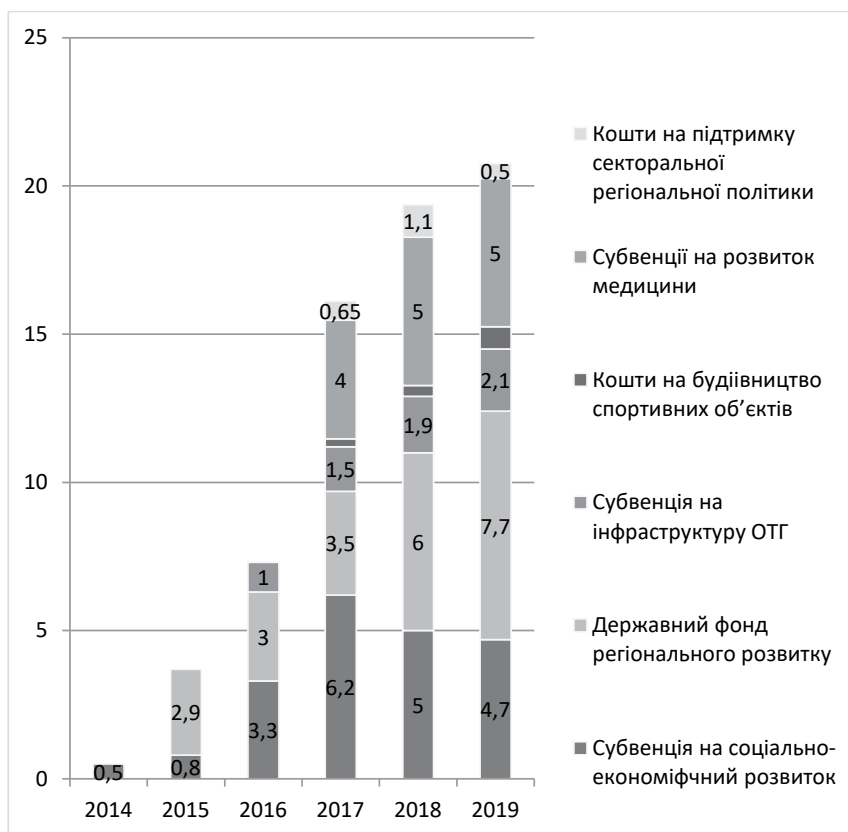

Рис. 2. Державна фінансова підтримка місцевого та регіонального розвитку, млрд грн. [11]

делегованих державою повноважень щодо фінансування розвитку соціальної сфери (освіти, медицини, спорту), розвитку інфраструктури територіальної громади та інших соціально-економічних потреб (рис. 2).

Висновки з проведеного дослідження. Перегляд якісних та кількісних характеристик фінансових інструментів, що застосовуються на рівні територіальної громади, – це важливий інструмент стимулювання її розвитку. Збільшення обсягів фінансових ресурсів, які залишаються на рівні громади, зміна їхньої структури забезпечують можливість побудови більш якісної моделі фінансування пріоритетних галузей та сфер економічної діяльності території, покращення рівня місцевої інфраструктури, вирішення значного блоку соціальних проблем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Treller, George E. Building Community Prosperity Through Local Economic Development: An Introduction to LED Principles and Practices. Ukraine Municipal Local Economic Development. URL: https://www.uclg.org/sites/default/files/the_role_of_local_governments_in_territorial_economic_development.pdf (дата звернення: 15.11.2020).
2. The Role of Local Governments in Territorial Economic Development. UCLG Policy Paper. URL: https://www.uclg.org/sites/default/files/the_role_of_local_governments_in_territorial_economic_development.pdf (дата звернення: 15.11.2020).
3. Уманець Т.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3(57). С. 83–88. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/161145> (дата звернення: 15.11.2020).
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 15.11.2020).
5. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5 лютого 2015 року № 156-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (дата звернення: 15.11.2020).
6. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF> (дата звернення: 15.11.2020).
7. Об'єднання громад. Децентралізація влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/region> (дата звернення: 15.11.2020).
8. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/2020_01_10_monitoryng_decentr.pdf (дата звернення: 15.11.2020).
9. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування. Центр громадської експертизи. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12875> (дата звернення: 15.11.2020).
10. Експерти проаналізували фінансові показники 872 ОТГ окремо по кожній області за I півріччя 2020. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12748> (дата звернення: 15.11.2020).
11. Реформа децентралізації. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 15.11.2020).

REFERENCES:

1. Treller, George E. (2013) Building Community Prosperity Through Local Economic Development: An Introduction to LED Principles and Practices. Ukraine Municipal Local Economic Development. Available at: https://www.uclg.org/sites/default/files/the_role_of_local_governments_in_territorial_economic_development.pdf (accessed 15 November 2020).
2. The Role of Local Governments in Territorial Economic Development. UCLG Policy Paper. Available at: https://www.uclg.org/sites/default/files/the_role_of_local_governments_in_territorial_economic_development.pdf (accessed 15 November 2020).
3. Umanets, T. (2019) Stimulating the socio-economic development of the regions of Ukraine on the basis of financial decentralization. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/161145> (accessed 15 November 2020).
4. Pro dobrovilne obiednannya terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 2015 roku № 157-VIII [On voluntary association of territorial communities]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (accessed 15 November 2020).
5. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 2015 roku № 156-VIII [On the Principles of State Regional Policy]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (accessed 15 November 2020).
6. Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: Postanova KМУ № 214 vid 08.04.2015 r. [On Approval of the Methodology of Forming Able Territorial Communities]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF> (accessed 15 November 2020).
7. Obiednannia hromad [Uniting communities]. Decentralization of power. Available at: <https://decentralization.gov.ua/region> (accessed 15 November 2020).
8. Monitorynh protsesu detsentralizatsiyi vlady ta reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya stanom na 10 sichnya 2020 roku. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytoriy. Available at: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/2020_01_10_monitoryng_decentr.pdf (accessed 15 November 2020).
9. Mistsevyi ekonomichni rozvytok: modeli, resursy ta instrumenty finansuvannia [The Local Economic Development: Patterns, Resources and Financing Facilities manual]. Tsentr hromadskoi ekspertyzy. Available at: <https://decentralization.gov.ua/news/12875> (accessed 15 November 2020).
10. Eksperty proanalizuvaly finansovi pokaznyky 872 OTH okremo po kozhnii oblasti za I pivrichchia 2020 [Assessment of 872 AH budget financial indices: ranking for the I half of 2020]. Available at: <https://decentralization.gov.ua/news/12748> (accessed 15 November 2020).
11. Reforma detsentralizatsii [Decentralization reform]. *Uriadovi portal*. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (accessed 15 November 2020).